

Udskillige Efterretninger,

fornemmelig angaaende

Mineralier i Nordland og
Finnmarken,

Selskabet meddeelte

af

J. E. Gunnerus.

I Nvæfiorden i Nordlandene, i Senjen, en fierding Bei norden for Præstegaarden, er der en stor Mængde af mørk brun rød Jord, tienlig til Farve, som findes i løse Klumper, et Læg Sand og et Læg af denne Jord, i et høit Fjeld, som derudover rødner langt fra. Badsø Kirke i Ost-Finnmarken, som jeg selv har seet, et farvet dermed, og, uagtet den glimrende Sand, som saaes hist og her deriblant, saa lod dog Farven ganske smukt. Ligeledes har man farvet dermed Hammerø Kirke i Salten, og nogle af Præstegaardens Huse i Nvæfiorden, som alt 1759., da jeg var i Nordland, havde staaet dermed i 16. Aar, og saae endda temmelig vel ud. Man har for en rum Tid siden ført nogle Tønder deraf til Bergen, som

en

en Prøve; men man har ikke siden, fra den Kant, viist nogen Begierlighed derefter. Jeg staaer i de Tanker, at Farven kan ganske vel bruges. Hvad Sanden angaaer, som er deriblant, saa kan man vel vide Raad derfor, ved at tørke Farven i en Døn, at male den, og siden sigte den igiennem et Gold. Nogle øse og siden Vand derpaa, og røre tillige Massen vel om, at Sanden kan synke og skilles derfra: Og jo forsigtigere man er med at tage den brunrøde Jord i Siellet, desto mindre Umage har man siden med at rense den fra Sanden. Paa Ntterøen her i Grundhiems Amt i Jndherrets Proovstie, er der og Brunrødt at faae i Mængde. Ligeledes faaer man og Brunrødt fra Meldals Kobberverk, hvor Jorden under Kaalds Rusterne bekommer saadan Farve. Der er og, efter Præsten i Dvæsfjorden, Belærværdige Herr Peder Leths Sigende, gul Jord at finde i samme Fjeld, som ogsaa er af ham selv befunden at være ganske tienlig til Farve. Dette røde Fjeld er ellers ogsaa mærkværdigt saavel formedelst det overblevne Grus og de Levninger af en gammel Bygning, som man vil mene har været et befæstet Slot, der findes oven paa Fjeldet, som og formedelst det Tegn, man endnu seer til et Bæretårn, som har staaet oven paa samme Fjeld i gamle Dage.

Tvende Mile sønden for Nvæsiordens Præstegaard udi Gullæsfiorden er og et Fjeld, hvor man finder Blyant, som man har prøvet ved at pudse Zernovne og at skrive dermed, hvortil den er ganske tienlig.

Dog jo længere ned i Bierget og jo nærmere man kommer Søen, desto finere og bedre bliver den. En halv Mil sønden for samme Præstegaard ved Gullæsfiorden, imellem Gaardene Refsnæs og Skommesvigen, ligger et Fjeld, hvoraf der hugges megen Grøt- eller Fitsteen til Dvner og andet Brug, hvilken Steen, saasom bekiendt er, findes paa mangfoldige Steder her i Stiftet, end og nær ved Grundhiems Bye. Den findes og baade i Bessen i Bjørn-Næ-Dalen og i Nordre eller indre Kanen ved Annexet Møe, nemlig paa Lille Alter-Marken paa Grøt-Næsset, saa og paa Næ-Egn ned ved Stor-Elven, hvorfra den kan føres med Flotte til Fartøiet.

Besørværdige Herr Elling Rostød, Sogne-Præst til Fransøen og Dyrøen i Senjen, har iblant meget andet viist mig et Stykke gedien Blye, som han berettede at være funden i et Fjeld i Eysfiorden, som henhører til Lodingens Præstegjeld, i Salten, og fortalte derhos, at han, da han var

Erh. Selsk. Skr. I. D. S Mies

Missionarius for Finnerne i samme Fiord, hørte det af hveranden Mand, at der var en stor Mængde Blyerts der i Fjeldet, som Finnerne hentede for at støbe Børfekugler af, og at bruge til Fraae at sye og stikke med. Det samme stadfæstede Belærværdige Herr Arnold Schytte i Lødingen, og Herr Aaron Arctander i Ofodden, og mange andre. Men det hedte allevegne derhos, at Finnerne dølgede Stedet. Blyemalm findes og i Moe-Fjeldet i Ranen. Jens Bech fra Bessen viiste mig et Stykke, tillige med to Mænds Attest, som bevidner at samme Blye-Malm findes i den østre Ende af Bierget.

I Ofodden i Salten imellem Evencæs Præstegaarden og Stuenæs ved Stranden, saae jeg en temmelig lang Strekning af et Bierg, hvorudi der Lægviis var sribed Marmor og Sandsteen; og i Marmoren fandt jeg hist og her smaa aflange Crystaller. Dog kommer denne Marmor i Fiinhed ikke imod den, man for nogen Tid siden har opdaget i Bjørnør. I Enden af bemeldte Bierg i Ofodden, Storhougen kaldet, var og et Begravelses Stæd, hvor man sagde, at der laae en Kiempe. Der var udhugget en Hule i Bierget, paa den Maade, at der var bleven staaende igien af Bierget midt i Hulen een, nogle Savner tyk, Piller, som man kunde

Kunde krybe rundt omkring. Man havde for nogen Tid siden fundet i Hulen en af Rust næsten fortæret Kniv og nogle Been, som man forsikrede mig at have været overordentlige. Jeg fik og selv nogle Knogler af denne formeente Riempe at see, og disse saae ud, som alle andre Knogler; saa at det gif ret her til, som hos Gellert i Fabelen, i Henseende til den Person, der forsikrede sin Fader, at han paa sin Udenlandsreise havde seet overordentlig store Hunde; thi jo nærmere han i Selskab med sin Fader, kom en Broe, han skulde over, hvorpaa hans Fader forsikrede, at alle Vognere brød en Fod i tu, jo mindre blev een af de store Hunde, han taledede om, indtil han skulde stige paa Broen, da det hedte: Den var sandelig saa stor som alle andre Hunde.

Jeg besidder en Afskrift af nogle af Herr Biskop Krogs Breve, hvoriblant er et, som jeg og iblant andre hans Breve saae i Finmarkens Amts Archiv, hvilket er skrevet til et vist høit Collegium i Kiøbenhavn, dat. Bache den 22. Junii 1715. Derudi melder han om Offoden: „ Her er „ et berømt Kobberverk, hvor der efter For- „ farenhed og Brug for nogle 40. Aar siden „ findes den beste Erks i Abondance, de deis „ ligste Gænger, man vil ønske, Bände

„ med større Commoditet end nogen anden
 „ Steds, Skov udi Overflodighed, Gru-
 „ ben ifkun to Mile og Hytten ti fierding
 „ Bei fra Soen, saa at (en stor Herre)
 „ som siges An. 1693. incognito med (sit
 „ Følge) at have været der ved Stedet,
 „ forundrede sig, sligt et Kobberverk udi
 „ Verk at stikke, som Naturen alle Requi-
 „ sita med saa stor Commoditet havde for-
 „ undet. Bruget var An. 1670. optaget
 „ af Amtmand Knud Giedde og Foged
 „ Michael Storm, som formedelst den gode
 „ Apparence om Gevinst satte alt for meget
 „ i Bygninger, som staae endnu: og for-
 „ medelst deres Factor i Bergen strax døde,
 „ maatte de, blot alene for Mangel paa
 „ Penge til Indskud, nedlegge Verkets
 „ Brug. Afgangne Bergmester Jrgens,
 „ som efter Kongl. Befaling havde befaret
 „ Nordland og i sær dette Offodens Kobber-
 „ verk, har, foruden vidtløftig Underret-
 „ ning om Verket i sig selv, An. 1690. udi
 „ Laboratorio eller Proberstuen paa Kør-
 „ aas anvist en Erz fra Offoden, som een
 „ blant de nobleste af mange andre som der
 „ forefandtes. Afgangne Assessor Hansen,
 „ som en brav Bergmand, har for tolv Aar
 „ siden sendt Bergfolk til Offoden, og fun-
 „ det Alting vel. Men som Indsæts Kob-
 „ berverk blev af ham med flere ved samme

" Tid paa nye igien optaget, kan man let-
 " telig finde Aarsagen, hvorfor han ikke saa
 " strax gjorde nogen Depence paa Offo-
 " den. Om Ranen og Tromsøen,
 " hvor der og findes Anviisninger til Bergs-
 " verker, vil jeg nu intet melde. Dog,
 " kom eet Bergverk op i Nordland, kom
 " der vel flere. "

Da jeg var i Offoden, havde jeg endnu
 ikke læst Hr. Biskop Krogs Brev; havde hel-
 ler ikke ellers hørt noget til det gamle Bergs-
 verk, han skriver om: Hvorfor jeg ikke kun-
 de forske derefter i Særdeleshed, om de paa
 Stedet nu Levende vidste noget derom. El-
 lers bør man ikke tvile paa Hr. Bisk. Krogs
 Beretning; Og de tvende kyndige Personer,
 som nu, efter høiere Ordre, befare Nord-
 landene for at udforske og undersøge deslige
 Ting, faae nok nærmere Bished derom,
 allerheldst, da jeg har talt med den Sidste,
 der i saadan Hensigt reiste her igiennem, om
 samme Sag, og det er at formode, at der
 findes Folk i Offoden, som vide noget der-
 om. Saa meget veed jeg, at man nu om-
 stunder ikke kan gjøre meget Bæsen af Sko-
 vene i Offoden; thi de har der, efter Bels-
 ærværdig Herr Aaron Arctanders Sigende
 til mig, neppe meer end Brændefang. Ellers
 er der brav Skov i Tysfiorden, som ligger

just ikke saa meget langt fra Offoden. Hvad
 Herr Biskop Krog skriver om Ranen, det
 stadfæste alle, og jeg har nylig seet Blye
 derfra, som en ved Navn Becker viiste mig,
 hvilken og har foreviist Oberberganitet her
 samme Erz. Ja, der fortælles meget end
 og om Guld-Erz, som der skulde findes i
 Moe-Fjeldet i Nordre-Ranen, omendskiont
 jeg har ikke kunnet faae nogen tilforladelig
 Efterretning om Bierget og Stedet, hvor
 det var at finde. Herr Provst Frugaard
 i Best-Finmarken, Sogne-Præst til Alten,
 som har været Missionarius i Ranen, for-
 talte mig blant andet, at have seet i Ranen
 en fin sort Jordart, som var tienlig til Far-
 ve. Om Tromsøen har jeg og hørt af andre
 det samme, som Herr Biskop Krog skriver.
 Ellers er det bekient om Skierøsen i Sær-
 deleshed, at der er et Bierg ved Bandet,
 hvoraf man har brudt store Stykker Crystal,
 som man har ført derfra Sækkeviis, om
 hvilken Sag Belærværdige Herr Eric Schyt-
 te, Missionarius Ordinatus i Lyngen allere-
 de for nogle Aar siden har indsendt sin Be-
 retning. Jeg har sendt et temmelig stort
 Stykke af samme Crystal, som jeg, nu næ-
 sten for to Aar siden, fik der i Landet, til
 Kiøbenhavn for at slibes. Det er ikkun
 Skade, at man slaaer Stykkerne saa ufor-
 sigtig ud af Bierget, og ikke, som Bergman-
 den

den taler, strammer dem ud, saa at man faaer dem sielden med deres rette Kanter; hvilket ogsaa gielder om de fleste Stykker fra Koraas og Qvikne Kobberværker, omend- skjønt man og undertiden seer nogle derfra, som ere overmaade smukke, naar de ere blevne slebne. Jeg har for nyelig siden iblant nogle Crystaller fra Koraas faaet et Stykke, som der sielden findes; hvilket er dog intet andet end gulbrunt tingeret Qvartz. See *Linn. Syst. Nat.* p. 149. n. 3. ed. Lips.

Herr Amtmand Samner i Finnmarken berettede mig, at der i Best-Finnmarken, i Altren, imellem Talvig og Altengaard, langt oppe i Kaafiordsvigen, var et Bierg med Kobber-Erz udi. Der skal og have været en Bergmand fra Kongsberg paa Stedet, som havde begyndt at bryde, og man siger, at der ere endnu paa Stedet store Stykker Erz at see, som den Gang bleve brudte og ere blevne liggende tilbage. Naar man spørger om Aarsagen, hvorfor der blev intet videre derved giordt? faaer man til Svar: At Bergmanden mistede sit ene Dje, og reiste derudover bort med sine Folk. Ved Klubben ellers og Sverholts Klubben, kaldet, som er den yderste Ende af et stort og langt Fjeld, der rekker udi Nordsoen, hvor man farer forbi, naar man seiler ud af

Norsangerfiorden ind i Larefiorden, i Vest-
 Finmarken, skal der og være Kobber-Erzk
 at finde, og Amtmanden viiste mig et Styk-
 ke, som han berettede, at skulle være kom-
 men derfra. Herr Biskop Krog, i et
 Brev til et Collegium i Kiøbenhavn, dateret
 Bache den 10. Aug. 1715. melder ogsaa om
 Kobber-Erzk ved Klubben. Det samme
 fortælles om Kastesvara, som ligger en
 Miil oven for Altengaard; om et Fjeld i
 Routokeino; om de saa kaldede Finnekirker,
 som ere tvende, den Store og Lille, og bes-
 staae i intet andet end i en besynderlig Skif-
 felse af et Fjeld, formedelst hvilken det ned
 ved Søen, langt fra seer ud, som nogle Skor-
 stene eller overblevne Mure af en gammel
 nedfalden Bygning, hvilke oven til staae ud
 fra Fjeldet, saa at man kan see imellem dem
 og Fjeldet, og det derudover lader, som de
 skulde være ganske adskildte derfra, og staae
 for sig selv neden for Fjeldet ved Vandet.
 Da jeg reiste fra Køllefjorden, saa jeg først
 den lille Finnekirke, som bestod egentlig af
 tvende Dele, men disse syntes langt fra at
 udgiøre et Stykke eller en Bygning med tven-
 de Taarne paa. Ved Enden af Fjeldet saa
 jeg siden den store Finnekirke. En af Præs-
 stens Medhielpere fra Kielvig fortalte mig,
 at de Personer, som vare beordrede til at
 undersøge Guldsanden i Tana-Elven ved
 Guld,

Guldholmen, vare i Land ved store Finkir-
 Fen, og forsikrede, at de der havde fundet god
 Kobbermalm, som han selv saae, at de prø-
 vede ved Jlden; hvilket jeg og siden har hørt
 af adskillige andre, som berettede, at de om-
 meldte efter høiere Ordre reisende Personer
 havde sagt, at Fjeldet og Gængene laae for
 nær ved Vandet, og at der var Mangel
 paa Skov: Og det er det værste i Henseende
 til de fleste Anviisninger til god Erh i Fin-
 marken, at Stæderne ligge saa langt fra
 Haanden, til Deels langt op i Landet, og at
 der er, naar jeg undtager Alten, Mangel
 paa Skov. Dog er ogsaa Skoven i Alten
 i Amtmand Kielsens Tid temmelig bleven
 formindsket. I Uvjovara er der vel og no-
 gen Skov til Bygningstømmer og andet
 Brug; men den ligger meget langt op i
 Landet.

Granater, Pyrites og adskillige Spaet-
 arter, saa vel som saa kaldede Agater af
 adskillig Farve og Godhed findes paa meer
 end eet Sted i Nordland og Finnmarken, og
 jeg saae adskillige deslige Ting hos Herr Amt-
 mand Hammer i Finnmarken. Sorte Aga-
 ter fra Lynge, som Herr Eric Schytte,
 Missionarius Ordinatus der paa Stedet,
 har berettet, at findes i et Band, har jeg
 seet her i Byen slebne til Dreringer, meget
 smukke.

smukke. Vimpstene baade sorte og graae, dog meest af de Første, saae jeg i Rollesfiord ikke langt fra Stranden, tæt ved Præstesgaarden, hvor man og saae en stor Bakke opfyldt med uendelig mangfoldige runde graae Stene, som saae snart ud, som de vare Slebne. Denne glatte og runde Skikkelse har de faaet af Vandet, som jevnlig har ffyllet paa dem og ved Hielp af Vandet sat dem i Bevægelse, hvorved de har stødt paa hinanden, og den ene er bleven den andens Slibesteen. Man kunde tydelig see det paa nogle Stene, at der var giordt en Begyndelse med at støde Kanterne af dem, og at intet uden deres langagtige og flade Skikkelse forhindrede dem at blive de øvrige lige.

Ægte Perler findes i en Elv i Borgen i Lofoden, hvorom Borgens Præst Belærv. Herr Jonas Sidenius har givet mig tilførelselig Efterretning. Der skal og et Fruentimmer i Nordland have havt et heelt Perlebaand deraf, men da jeg forlangede at see det, blev svaret, at hun havde pulveriseret de sidste, hun eiede deraf, og givet til fattige og syge Folk, at tage ind imod Epilepsie. Ellers siger man om de fleste af disse Perler, at de, uagtet de ere modne, dog ikke have den smukkeste Skikkelse, men ere noget langagtige.

I Hammerøen skal der og være en Elv i Korsvigen, hvorudi der ligeledes findes Muslinger med ægte Perler udi, saasom Præsten der paa Stedet Belærværdige Herr Wilhelm Schytte har fortalt mig. I sielsviig i Nummedalen, i Nærbøens Sogn, hvor en Proprietair ved Navn Sverdrup boede den Tid, jeg reiste til Nordland; i en Elv oven for Herr Sverdrups Gaard, ere der iligemaade store Perler, hvoraf jeg siden har faaet nogle tillige med Skiællene, hvorudi de har ligget. Men det er at beklage, at saadanne Perler tages op i Utide og ere siel den modne. Det var derfor og at ønske, at der var nogen Kyndig ved de Steder, hvor Perlene findes, der kunde optage dem til rette Tid.
